

УДК 005.412:621(043.3)

Помірча О.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів

Вінницького фінансово-економічного університету

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК РУШІЙНОЇ СИЛИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

THE NEED FOR THE INTRODUCTION OF INNOVATION AS A DRIVING FORCE OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF ECONOMIC ENTITIES

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню поняття інновацій та інноваційної діяльності сучасних суб'єктів господарювання. У матеріалі проаналізовано поняття, такі як інновації, інноваційна діяльність, інноваційні процеси, інноваційний розвиток та інноваційний потенціал суб'єктів господарювання. Прیدілено увагу методологічним відмінностям в оцінці ефективності інновацій.

Ключові слова: інновації, інноваційна активність, інноваційна діяльність, інноваційні процеси, інноваційний потенціал.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию понятия инноваций и инновационной деятельности современных субъектов хозяйствования. В материале рассматриваются понятие, такие как инновации, инновационная деятельность, инновационные процессы, инновационное развитие и инновационный потенциал субъектов хозяйствования. В статье уделяется внимание методологическим различиям в оценке эффективности инноваций.

Ключевые слова: инновации, инновационная активность, инновационная деятельность, инновационные процессы, инновационный потенциал.

ANNOTATION

This article investigates the concept of innovation and innovative activity of modern economic entities. The article deals with the concept of innovation, innovative activity, innovative processes, innovative development and innovation potential of economic entities. The article focuses on methodological differences in assessing the effectiveness of innovation.

Keywords: innovation, innovative activeness, innovative activity, innovative processes, innovative potential.

Постановка проблеми. Головними проблемами сучасного управління є питання впровадження інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. На сьогодні значна цікавість до досліджень сучасних інноваційних процесів в економіці відбувається насамперед завдяки технічному і технологічному розвитку як фактора конкурентоздатності та конкурентоспроможності підприємств, фірм, галузей та країн у цілому.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи інноваційної діяльності підприємств та їх економічної ефективності досліджували такі економісти: Н. Гавловська, Г. Гейер, А. Гойко, В. Гринева, Ю. Маленков, О. Орлов, А. Пересада, В. Стадник, Н. Тарнавська, Н. Хрущ, А. Яковлев, О. Ястремська.

Вагомий внесок у дослідження інноваційних процесів, розробку стратегій інвестиційного та інноваційного розвитку зробили такі науковці:

З. Адамова, В. Александрова, В. Алексеєнко, Ю. Бажал, П. Беленький, І. Бузько, Л. Васильєва, М. Войнаренко, В. Геєць, Н. Краснокутська, П. Друкер, С. Ілляшенко, О. Лапко, А. Пересада, Б. Санто, Р. Фостер, М. Чумаченко.

Визначення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Варто зазначити, що в сучасній економічній літературі достатньої інформації щодо змісту понять інновацій, зокрема й «продуктової» і «процесової», «маркетингової» та «організаційної» інновацій, але недостатньо уваги приділяється методиці при оцінці ефективності таких інновацій.

Мета статті є формування теоретичних засад, пропозицій щодо впровадження інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Основним завданням статті є дослідження змісту поняття інновації та інноваційної діяльності, інноваційних процесів як рушійної сили економічного розвитку суб'єктів господарювання та обґрунтування їх впливу на діяльність цих суб'єктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою для розвитку національного виробництва є досягнення конкурентоздатності підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Конкуренція зумовлює появу на ринку підприємств, які активно займаються інноваційною діяльністю. За умов ринкових відносин в Україні розвиток малого та середнього бізнесу є пріоритетним напрямом розвитку національної економіки, її рушійною силою. Насамперед слід звернути увагу на конкурентоздатність вітчизняного середнього бізнесу як всередині країни, так і за її межами.

Як зазначила у своїй монографії Н. Тарнавська: «Наростання швидкості інноваційних процесів, скорочення життєвого циклу продукції, індивідуалізація виробництва загострюють конкуренцію, така ситуація обумовлює необхідність активізації наукових досліджень у сфері обґрунтування можливостей інноваційного розвитку підприємств» [7, с. 15].

Ефективність використання сучасних науково-технічних досліджень (досягнень) визначається насамперед якістю виробничих, технічних, організаційних, маркетингових та

фінансових операцій, які й формують інноваційний процес і є його невід'ємною частинкою.

Інновації – це діяльність, спрямована на використання результатів нових ідей, нових розробок та наукових досліджень, яка зумовлює появу на внутрішньому, зовнішньому ринках нової конкурентоздатної та конкурентоспроможної продукції.

В економічній літературі залежно від ступеня новизни усі інновації поділяють на такі групи:

- новизна світового масштабу – винахід, який не має аналогів у світі;
- новизна в масштабах певної (конкретної) країни – цій інновація немає аналога в певній (конкретній) країні, але існує за її межами;
- новизна в масштабі певного (конкретного) підприємства – це інновації, які мають відповідні аналоги на інших підприємствах, та ті інновації, які застосовуються тільки на певному (конкретному) підприємстві.

Науковці також досліджують класифікацію інноваційних процесів. Детальний опис класифікаційних ознак інновацій та інноваційних процесів надають А. Власова та Н. Краснокутська (рис. 1).

Недоліком цієї класифікації є те, що вона досить громіздка і не дає можливості детально вивчити тип змін з погляду їх ролі у виробничому процесі, що призводить до певних ускладнень, пов'язаних із визначенням перспектив, які забезпечуватимуть подальший прогресивний розвиток для підприємства, шляхом підвищення ефективності його функціонування [8].

Кожний суб'єкт господарювання – це досить складна і відкрита динамічна система відносин, яка повинна розвиватися за своїми законами. Життєвий цикл розвитку підприємств (суб'єктів господарювання) дає можливість роз-

глядати процес розвитку інновацій як послідовність фаз, кожна з яких характерна своїми інноваційними напрямками, завданнями та відповідно проблемами розвитку, які разом складають період еволюційного життя розвитку. На кожній із фаз життєвого циклу виробництва змінюються напрями, цілі розвитку, стратегія, вимоги до кваліфікації персоналу, впровадження маркетингової діяльності, вимоги до розвитку конкурентоспроможності підприємства, фінансові, інвестиційні, конкурентні і головне – інноваційні стратегії розвитку [5].

Також слід розрізняти такі суб'єкти економічної діяльності, які застосовують у власній справі щось докорінно нове, і такі, що використовують уже наявні на певний період часу нововведення. Із вищесказаного можна сформулювати визначення поняття «інноватор». Інноватор – це суб'єкт господарювання, який застосовує нововведення вперше, і нововведенням воно є не тільки для нього самого, а й для інших. Водночас суб'єкт господарювання, який використовує у своїй діяльності вже наявне нововведення, яке є новим безпосередньо для нього, але не є новим для інших, не є інноватором. Такий суб'єкт господарювання можна назвати імітатором, тобто тим, який досконало та правильно використовує або застосовує у своїй діяльності те, що вже певний період часу відоме й доступне за межами його організації (фірми) чи сфери діяльності. За сучасних умов господарювання інновації стають головним та першочерговим чинником економічного розвитку для більшості підприємств та національної економіки в цілому.

Економіка України уже досить довго є не зовсім сприятливою до впровадження наукових та технічних нововведень, саме через недостатність фінансування та досить низький рівень виробничої бази, недосконалість податкової та законодавчої бази. Тому перед державою та органами влади стоїть завдання активізації інноваційної діяльності. Вирішення проблеми та завдання активізації інноваційної діяльності неможливе без впровадження стимулюючих заходів з боку держави, проведення ефективної науково-технічної, інвестиційної та інноваційної політики.

У більшості наукових праць та досліджень зацентровано увагу на інноваційних процесах, пов'язаних з покращенням виробничо-господарського потенціалу підприємств, фірм і т.д. Українські вчені і тепер намагаються обґрун-

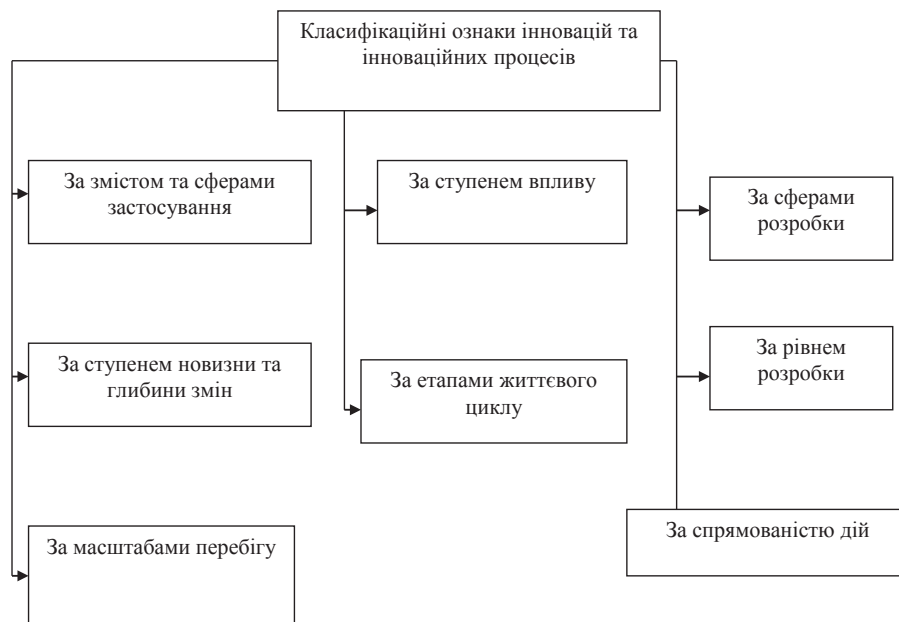

Рис. 1. Класифікація інноваційних процесів

Джерело: [8]

тувати інноваційні переваги, оцінити та визначити механізми ефективного дослідження, оцінки ефективності, освоєння та реалізації інновацій, дати ґрунтовну оцінку впливу інновацій на діяльність суб'єктів господарювання, які їх впроваджують, освоюють, виготовляють та реалізують.

Термін «інновація» вперше з'явився у науковій літературі в XIX ст., на той час його використовували лише у культурології. Тоді цей термін означав «впровадження деяких елементів однієї культури в іншу» [3, с. 21]. В перекладі з англійської мови «innovation» означає нововведення, ноухау, нове наукове, науково-технічне досягнення.

Відповідно до міжнародних стандартів, інновація – це кінцевий результат інноваційної діяльності, яка знайшла своє втілення у вигляді нового або значно удосконаленого продукту, впровадженого на зовнішньому та внутрішньому ринках, нового або значно удосконаленого технологічного процесу, які використовуються в діяльності суб'єктів господарювання.

Вперше в економічну літературу цей термін ввів Й. Шумпетер, і в перекладі він означає: «... втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу» [11, с. 194]. Й. Шумпетер аналізував інновацію як нову функцію виробництва, її нову комбінацію [11, с. 194]. У 1913 р. вчений у своїй праці «Теорія економічного розвитку» запропонував нове визначення поняття інновації, а саме: «...непостійне проведення нових комбінацій у випадках впровадження нового товару; нового методу виробництва; відкриття нового ринку; оволодіння новим джерелом сировини або напівфабрикатів і проведення нової організації» [11]. Оскільки інновація є впровадженням у життя нової продукції (послуг), нові методи виробництва та організації праці, використання нової техніки та технології, то можна більш розширено тлумачити термін «інновація». Інновація є впровадження у споживання абсолютно нового, або значно поліпшеного товару (послуги) чи процесу виробництва, нового організаційного, маркетингового методу, нової організації праці та зовнішніх зв'язків. Звідси визначають чотири типи інновацій: продуктові, процесові, маркетингові та організаційні. Продуктові та процесові інновації є досить близькими за значенням, але все ж не ідентичними.

Продуктова інновація – це впровадження товару (послуги), які є новими або значно поліпшеними у частині їхніх властивостей на певному ринку чи у певній галузі. До таких інновацій можна зарахувати вагомі удосконалення в матеріалах, компонентах, технічних характеристиках, у вбудованому програмному забезпеченні [6]. При виготовленні підприємствами нових товарів та послуг в нову технологію виробництва в нову продукцію генеруються нові знання, нові ідеї. Звідси можна визначити сутність та зміст поняття «продук-

това інновація» – це як введення у споживання нової продукції (послуг), так і здійснення значних удосконалень у споживчих властивостях (характеристиках), уже певний час (можливо досить тривалий) функціонуючих на ринку товарів та послуг. Виокремлюють продуктові інновації (що орієнтуються на виробництво та використання нових продуктів і послуг та передусім спрямовані на створення нової споживчої цінності), інноваційного процесу (нові технології виробництва продукції, організації виробництва та управлінських процесів, вони, як правило, дають переваги у витратах, продуктивності, якості), ринкові (відкривають нові сфери застосування продукту або сприяють реалізації продукту на нових ринках, розширюючи межі ринку) [4].

Процесова інновація – це провадження значно поліпшеного або нового способу виробництва чи доставки продукції до споживача. Сюди можна зарахувати значні зміни у технології виробництва, виробничому обладнанні та устаткуванні, програмному забезпеченні [6]. На меті впровадження процесових інновацій є: зниження собівартості продукції, підвищення якості, визначення нових методів доставки. Методи доставки поєднують у собі устаткування, технології, програмне забезпечення, які використовуються при постачанні вихідними матеріалами, доставці та внутрішньофірмовому постачанні кінцевої продукції або послуг. Процесові інновації також охоплюють нові або значно удосконалені методи створення товарів та надання послуг або їх значне удосконалення [6].

«Маркетингова інновація» являє собою впровадження нового методу маркетингу, що представляє собою значні зміни в дизайні, зміни в упаковці товару, дизайні, нових методах складування, просування товару (послуги) на ринок (удосконалення маркетингових комунікацій). Звідси можна зробити висновок, що маркетингові інновації спрямовані на досягнення кращого задоволення потреб потенційних споживачів, відкриття нових ринків збуту або розширення частки підприємства на ринку [6].

Організаційні інновації – це впровадження нового організаційного методу управління виробничим або невиробничим процесами в організації робочих місць або удосконаленні зовнішніх зв'язків [6]. Метою організаційних інновацій є підвищення ефективності підприємства за рахунок скорочення адміністративних витрат або ж операційних витрат, підвищення продуктивності праці, за рахунок підвищення задоволення працівників підприємств станом своїх робочих місць та умов праці. Головною відмінністю організаційної інновації від інших організаційних змін є впровадження якогось досить нового організаційного методу, що не використовувався підприємством до цього часу і який є результатом реалізації певних стратегічних рішень керівництва суб'єкта господарювання [6].

Предметом аналізу в інновації є поняття продуктової інновації – це зміни, які здійснюються у сфері виробництва нових або удосконалених продуктів і технологічні інновації, які передбачають зміни технологічних процесів. Організаційні зміни, які відбуваються у виробничій сфері, часто вивчають разом зі змінами в техніці. Таке пояснення поняття інновації зумовлене:

– суттєвою роллю технічних змін в економічних процесах на підприємствах;

– недооцінкою важливості організаційних, економічних і соціальних змін, які відбуваються на підприємствах;

– детальним науковим дослідженням проблеми техніки, ніж змінами, які відбуваються в організації, економіці, соціальних умовах функціонування підприємства.

До того ж інноваційний процес зумовлює створення та освоєння інновацій, а інновації є результатом впровадження інноваційних процесів. Слід зазначити, що інноваційний процес не завершується тільки доведенням до проектної потужності нової технології, впровадженням нової техніки у виробництво. Інноваційний процес має безперервний характер, оскільки, поширюючись, інновація вдосконалюється та стає ефективнішою. Це дає інновації можливість нового використання, відкриття нових ринків збуту і, відповідно, пошуку нових споживачів, яким потрібен цей новий продукт, технологія та (або) послуга. «Інноваційний процес не може бути перманентним. Він має здійснюватися в тісному взаємозв'язку із середовищем господарювання, стан та динаміка якого визначатимуть швидкість інноваційних перетворень на підприємстві і, відповідно, потребу в інвестиціях. Це дозволить обрати правильну стратегію інноваційного розвитку підприємства, яка залежатиме від основного типу інновацій та має бути збалансованою за всіма складовими: від розвитку технологічних можливостей і до розвитку людського капіталу, без якого інноваційні зміни не можливі. Тобто інноваційний розвиток підприємства має охоплювати різні за змістом інновації» [5, с. 128–132].

При створенні та впровадженні у виробництво інновацій не менш важливого значення набуває інноваційний потенціал суб'єктів господарювання. Поняття «потенціал» («*potentia*») означає силу, здатність, спроможність, яка існує в прихованому вигляді і може виявлятися за певних умов.

Поняття потенціалу підприємства досліджували такі вчені: Н. Хрущ, Л. Ваганова, які зазначали, що «сам процес формування потенціалу підприємства є довготривалим процесом ідентифікації різних можливостей, побудов певних організаційних форм з метою стабільного розвитку і ефективного відтворення як простого, так і розширеного. Потенціал підприємства є сукупністю різних його складових, які між собою взаємопов'язані в результаті діяльності

суб'єкта господарювання. Складовими потенціалу підприємства є фінансовий, інноваційний, мотиваційний, трудовий, виробничий, маркетинговий потенціали, а результатом їх взаємодії – оцінка конкурентоспроможності продукції (товарів, робіт, послуг)» [10, с. 115–118].

Поняття та зміст інноваційного потенціалу довго еволюціонувало та уточнювалося в результаті досить довгих методологічних та теоретичних досліджень і тільки на початку 80-х рр. ХХ ст. отримало сучасне значення. Інноваційний потенціал, у свою чергу, визначають як готовність виконувати ті завдання, які б давали можливість досягати поставленої мети.

Висновки. Науковці достатньо повно розкрили зміст понять інновації, проте не приділили належної уваги методологічним відмінностям в оцінці їх ефективності продуктової і процесової інновацій.

Відмінності у змісті цих понять мають передбачати і відповідні відмінності методів оцінки їх ефективності. При оцінці ефективності продуктової інновації об'єктом оцінки є інноваційна продукція з урахуванням масштабів виробництва і цін на неї відповідно до років випуску. Метою розрахунку є визначення збільшення (зменшення) обсягу випуску, маржинального прибутку і прибутку, для обґрунтування повернення грошей та отримання доходу. У такому випадку недоцільно у складі позитивної частини грошового потоку враховувати амортизаційні відрахування з нової продукції. Справа в тому, що величина амортизаційних відрахувань, як правило, не залежить від того, випускається нова або раніше освоєна продукція. До того ж не існує методів, що дозволяють розподілити належним чином амортизаційні відрахування за видами продукції, що випускається.

При оцінці ефективності процесової інновації об'єктом оцінки є процес зниження собівартості й підвищення якості продукції, яка випускається за допомогою нової техніки і технології, а також економія витрат живої праці (підвищення її продуктивності).

В економічній літературі (зокрема і в стандартних методах оцінки ефективності інвестицій) при оцінці інвестицій у нову техніку зазвичай оперують показником зростання прибутку, тоді як величину прибутку з «деталі-операції» розрахувати неможливо, оскільки немає цін на «деталі-операції», зниження витрат на які планується при впровадженні техніки.

Водночас від впровадження процесових інновацій (це інвестиції в придбання та використання інноваційної техніки та технології) доцільно амортизаційні відрахування від експлуатації нової техніки включати в позитивну частину грошових потоків.

Не менш важливого значення при впровадженні інноваційної діяльності набуває наявність у суб'єкта господарювання інноваційного потенціалу. Достатньо високий рівень інноваційного потенціалу є одним з головних факто-

рів, який характеризує соціально-економічний розвиток суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV.2 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 36. – 266 с.
2. Войнаренко М.П. Інноваційний розвиток промислових підприємств: аналіз та оцінки: моногр. / М.П. Войнаренко, А.В. Череп, Л.Г. Олейнікова, О.В. Череп. – Хмельницький: ХНУ, 2010. – 444 с.
3. Савченко А.В. Экономические методы управления инновационными процессами / А.В. Савченко. – К.: Высшая школа, 1990. – 111 с.
4. Стадник В.В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / В.В.Стадник, В.М. Йохна. – К.: Академвидав, 2006. – 463 с.
5. Стадник В.В. Проблеми управління інвестиційним забезпеченням інноваційного розвитку вітчизняних виробничих підприємств / В.В.Стадник, Т.В. Михальчик, В.М. Йохна // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2011. – Т. 1, № 2. – С. 128–132.
6. Статистична інформація. Наука та інновації [Електронний ресурс] // Держава служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Тарнавська Н.П. Побудова концепції управління конкурентоспроможністю суб'єктів господарювання на засадах інноваційного розвитку / Н.П. Тарнавська // Економіст. – 2010. – № 9. – С. 30–41.
8. Харів В.П. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів: моногр. / В.П. Харів. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 323 с.
9. Хучек М. Социально-экономическое содержание инновации на предприятии / М. Хучек // Весник Московського університета. Серія «Економіка». – 1995. – № 1. – С. 62–71.
10. Хрущ Н.А. Особливості застосування елементів конкурентного аналізу в стратегічному управлінні підприємствами / Н.А.Хрущ, Л.В. Ваганова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2009. – Т. 1, № 6. – С. 115–118.
11. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку (Исследование предпринимательской прибыли, кредита, процента и циклы конъюнктуры) / Й. Шумпетер; пер. с нем. – М.: Прогресс, 1982. – 453 с.